

کوچه یک «منظر» است

برای میانسالان شهرهای بزرگ و کودکان شهرها و روستاهای ایران «کوچه»، مظهر زندگی اجتماعی آنهاست. از اول صبح تا غروب آفتاب کوچه محل گردهمایی و بازی‌های کودکانه بود. بعدا که بزرگتر شدند، با بچه‌های کوچه به اطراف هم سرک می‌کشیدند. کوچه فضای تجربه‌ای مشترک، تولید خاطره‌های جمعی، پیوندهای دوستانه و ازدواج بود. بزرگترها نیز در کوچه ملاقات می‌کردند. زن‌ها گاهی کوچه را فضای مشترک میان خانه خود با همسایگان می‌پنداشتند و امور خانه را مشترکا در کوچه انجام می‌دادند. ساخت و نگهداری کوچه با ساکنان بود، حتی نام کوچه نیز تابع آنها بود. موزائیک حیات در برابر خانه، تا محور کوچه ادامه پیدا می‌کرد و فرش کوچه به چهل‌تکه‌ای بدل می‌شد که هر خانه سهمی در آن داشت. درختی اگر در کوچه بود، مشخص بود که متعلق به چه کسی است و نگهداری آن بر عهده او بود. حریم کوچه برای غریبه‌ها محدودیت داشت. کوچه اگر بن‌بست بود، ورود به آن با پرسش ساکنان روبرو می‌شد که چه می‌خواهید؟ و اگر در رو داشت، تا زمانی که عابر در حال حرکت بود، زیر نظر اهالی بود تا آن که از قلمرو آنان خارج شود. کوچه محل مکث و زندگی جمعی بود؛ زندگی پر از تعاملات اجتماعی و عاطفی. مراقبت عمومی از کودکانی که در کوچه بازی می‌کردند براساس یک قانون نانوشته بر عهده ساکنان بود و همه در برابر جریان زندگی کوچه مسئول بودند. کوچه جغرافیایی بود که دموکراسی ساکنان را به بهترین وجه در زندگی گروهی آنها جاری می‌کرد. کوچه نماد دموکراسی مشارکتی در مقابل دموکراسی نمایندگی بود که رابطه‌ای عمیق و تأثیرگذار نه میان وکیل و موکل به بار می‌آورد و نه میان موکلان با هم. دموکراسی مبتنی بر کوچه، نهادینه کردن مشارکتی اجتماعی و فعال بود براساس فضا. فضا در این رابطه، نه ظرف وقوع رویداد، که عامل و شتاب‌دهنده آن بود. فضای کوچه با سازماندهی خاصی که به ساکنان و نیازهای زندگی روزانه آنها می‌داد، همچون قرارداد اجتماعی عمل می‌کرد که روابط میان انسان‌ها را تنظیم می‌کرد. علاوه بر آن، با فضای صورت خود بروز تجربه‌های مشترک و جاری ساختن زندگی جمعی را هدایت می‌کرد. کوچه همچنان که از اسم آن برمی‌آید، «کوی+چه»، مکان زندگی جمعی تلقی می‌شد. فهم ساکنان کوچه از کالبد رویدادها و کارکرد آنها، یک منظر تمام عیار است. منظری که با کالبد پدید می‌آید و با فعالیت و رویدادهایی که تجربه می‌کند، به صورتی خاص ادراک می‌شود. چنین فهمی از کوچه به ساکنان آن اختصاص دارد. کوچه‌ها برای ابران گذرگاه‌هایی هستند با نشانه‌های متنوع؛ برای ساکنان آنها اما، هر کوچه منظری است که در درون خود فضاهای بی‌شماری مبتنی بر خاطره جمعی آنها را حمل می‌کند. بزرگترین خسارت شهرهای امروز، از میان بردن کوچه به عنوان مفصل ارتباط میان قلمروی خاصی از سکونت همسایگی است. این قلمرو و ابزار فهم آن که کوچه بوده است، در شهرهای مدرن با غلبه کارکردهای چهارگانه به فراموشی سپرده شده است. از آن پس اجتماعات محلی و به تبع آن مشارکت شهروندان در تعیین رفتار زندگی شهری نیز رو به فراموشی گذارد. عکس روی جلد اثر جناب آقای «علی جعفری ندوشن» عکاس هنرمند از یکی از کوچه‌های ندوشن است که به زیبایی تصویری از زندگی چندلایه کوچه را حتی در بافت‌های قدیمی و فرسوده آن که همچنان حیات دارد، بازنمایی کرده است. از لطف ایشان جهت اهدای این عکس برای روی جلد این شماره نشریه منظر، سپاسگزاریم.

سیدامیر منصوری
amansoor@ut.ac.ir

COPYRIGHTS

Copyright for this article is retained by the authors with publication rights granted to Manzar journal. This is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution License (<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

نحوه ارجاع به این مقاله

منصوری، سیدامیر. (۱۴۰۰). کوچه یک «منظر» است. منظر، ۱۳(۵۷)، ۳.

DOI: 10.22034/manzar.2021.142131
URL: http://www.manzar-sj.com/article_142131.html

